Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (prvo vijeće)

26. siječnja 2017.* [i]

„Žalba – Tržišno natjecanje – Zabranjeni sporazumi – Belgijsko, njemačko, francusko, talijansko, nizozemsko i austrijsko tržište kupaonske opreme – Usklađivanje prodajnih cijena i razmjena osjetljivih poslovnih informacija – Uredba (EZ) br. 1/2003 – Članak 31. – Obveza obrazlaganja“

U predmetu C-609/13 P

povodom žalbe na temelju članka 56. Statuta Suda Europske unije, podnesene 21. studenoga 2013.,

Duravit AG, sa sjedištem u Hornbergu (Njemačka),

Duravit SA, sa sjedištem u Bischwilleru (Francuska),

Duravit BeLux SPRL/BVBA, sa sjedištem u Overijseu (Belgija),

koje zastupaju U. Soltész i C. von Köckritz, *Rechtsanwälte*,

žalitelji,

druge stranke u postupku su:

Europska komisija, koju zastupaju F. Castillo de la Torre i L. Malferrari, u svojstvu agenata, uz asistenciju A. Böhlke, *Rechtsanwalt*, s izabranom adresom za dostavu u Luxembourgu,

tuženik u prvom stupnju,

Vijeće Europske unije,

intervenijent u prvom stupnju,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: A. Tizzano, potpredsjednik Suda, u svojstvu predsjednika prvog vijeća, M. Berger, E. Levits, S. Rodin (izvjestitelj) i F. Biltgen, suci,

nezavisni odvjetnik: M. Wathelet,

tajnik: K. Malacek, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 10. rujna 2015.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 26. studenoga 2015.,

* Jezik postupka: njemački

donosi sljedeću

Presudu

1 Svojim žalbama, Duravit AG, Duravit SA i Duravit BeLux SPRL/BVBA zahtijevaju ukidanje presude Općeg suda Europske unije od 16. rujna 2013., Duravit i dr./Komisija (T-364/10, neobjavljena; u daljnjem tekstu: pobijana presuda, EU:T:2013:477), u dijelu u kojem je taj sud samo djelomično prihvatio njihov zahtjev za djelomično poništenje Odluke Komisije C(2010) 4185 *final* od 23. lipnja 2010. o postupku primjene članka 101. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o EGP-u (predmet COMP/39092 – Kupaonska oprema) (u daljnjem tekstu: sporna odluka), i, podredno, smanjenje novčane kazne koja im je izrečena tom odlukom.

Pravni okvir

2 Članak 31. Uredbe Vijeća (EZ) br. 1/2003 od 16. prosinca 2002. o provedbi pravila o tržišnom natjecanju koja su propisana člancima [101. UFEU-a i 102. UFEU-a] (SL 2003., L 1, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 1., str. 165. i ispravak u SL-u 2016., L 173, str. 108.) glasi:

„Sud ima neograničenu nadležnost u nadzoru odluka Komisije kojima ista izriče novčane kazne ili periodične penale. Sud može ukinuti, smanjiti ili povećati iznos novčane kazne ili periodičnog penala.”

Okolnosti spora i sporna odluka

3 Okolnosti spora bile su izložene u točkama 1. do 25. pobijane presude i mogu se sažeti kako slijedi.

4 Žalitelji su proizvođači keramičkih proizvoda.

5 Komisija je u spornoj odluci utvrdila postojanje povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a i članka 53. Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru od 2. svibnja 1992. (SL 1994., L 1, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 11., svezak 16., str. 3.) u sektoru kupaonske opreme. Ta povreda, u kojoj je sudjelovalo 17. poduzetnika, odvijala se u različitim vremenskim razdobljima između 16. listopada 1992. i 9. studenoga 2004. i očitovala se u obliku niza protutržišnih sporazuma ili usklađenih djelovanja na području Belgije, Njemačke, Francuske, Italije, Nizozemske i Austrije.

6 Masco Corp. i njegova društva kćeri, među kojima Hansgrohe AG, koji proizvodi sanitarne armature, i Hüppe GmbH, koji proizvodi pregrade za tuš kabine, obavijestili su 15. srpnja 2004. Komisiju o postojanju zabranjenog sporazuma u sektoru kupaonske opreme te su zatražili oslobađanje od novčanih kazni na temelju Obavijesti Komisije o oslobađanju od kazni i smanjenju kazni u slučajevima kartela (SL 2002., C 45, str. 3.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 62.), u daljnjem tekstu: Obavijest iz 2002. o suradnji) ili, podredno, smanjenje iznosa novčanih kazni koje im se mogu izreći.

7 Komisija je 9. i 10. studenoga 2004. provela nenajavljene pretrage u prostorijama nekoliko društava i nacionalnih strukovnih udruženja koja djeluju u sektoru kupaonske opreme. Nakon što je između 15. studenoga 2005. i 16. svibnja 2006. navedenim društvima i udruženjima, uključujući i žaliteljima, uputila zahtjeve za pružanje informacija, Komisija je 26. ožujka 2007. donijela Obavijest o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku, koja je potonjima i dostavljena. Od 15. studenoga 2004. do 20. siječnja 2006. nekoliko poduzetnika, među kojima nisu žalitelji, zatražilo je oslobađanje od novčanih kazni ili smanjenje njihova iznosa.

8 Dopisom od 31. srpnja 2007. žalitelji su Komisiji uputili svoja očitovanja o Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007.

9 Nakon saslušanja koje je održano od 12. do 14. studenoga 2007. i slanja „dopisa o činjenicama u predmetu" 9. srpnja 2009. u kojem im je skrenula pozornost na određene dokaze na koje se namjeravala osloniti u donošenju konačne odluke, Komisija je 23. lipnja 2010. donijela spornu odluku.

10 Komisija je u spornoj odluci smatrala da je utvrđena povreda obuhvaćala, prvo, usklađivanje između proizvođača kupaonske opreme godišnjih povećanja cijena i drugih elemenata određivanja cijena, u okviru redovitih sastanaka u nacionalnim strukovnim udruženjima; drugo, određivanje ili usklađivanje cijena prilikom posebnih događaja, poput povećanja troškova sirovina, uvođenja eura te uvođenja naplate cestarina u Njemačkoj i, treće, u otkrivanju i razmjeni osjetljivih poslovnih informacija. Ova su djelovanja bila u skladu s uvriježenim obrascem ponašanja za koji se pokazalo da je jednak u šest država članica na koje se odnosila Komisijina istraga. Određivanje cijena u sektoru kupaonske opreme odvijalo se u godišnjem ciklusu, točnije, proizvođači su određivali svoje cjenike koji su u pravilu ostajali na snazi godinu dana i služili kao podloga za poslovne odnose s trgovcima na veliko.

11 Komisija je također utvrdila da su gore opisana djelovanja bila dio sveobuhvatnog plana koji je imao za cilj ograničiti tržišno natjecanje među adresatima sporne odluke i da su predstavljala jedinstvenu i trajnu povredu koja je obuhvaćala tri podskupine proizvoda, to jest, sanitarne armature, pregrade za tuš kabine i njihove dodatne dijelove kao i keramičke proizvode (u daljnjem tekstu: tri podskupine proizvoda), te se protezala na područje Belgije, Njemačke, Francuske, Italije, Nizozemske i Austrije. Što se tiče načina na koji je uređen zabranjeni sporazum, Komisija je istaknula postojanje nacionalnih strukovnih udruženja čiji su se članovi bavili djelatnošću koja se odnosila na najmanje dvije od triju podskupina proizvoda, koje je nazvala „koordinacijska tijela", nacionalnih strukovnih udruženja čiji su se članovi bavili djelatnošću koja se odnosila na najmanje dvije od triju podskupina proizvoda, koje je nazvala „udruženja za više proizvoda", kao i specijaliziranih udruženja čiji su se članovi bavili djelatnošću koja se odnosila na jednu od triju podskupina proizvoda. Naposljetku, Komisija je utvrdila postojanje središnje skupine poduzetnika koja je sudjelovala u zabranjenom sporazumu u različitim državama članicama i u okviru koordinacijskih tijela i udruženja za više proizvoda.

12 Kad je riječ o sudjelovanju žalitelja u utvrđenoj povredi, Komisija je, kao prvo, navela da iako su tijekom povrede uglavnom bili proizvođači keramičkih proizvoda, ipak su znali za različite dijapazone proizvoda koji su bili predmet povrede s obzirom na svoje sudjelovanje na koluzivnim sastancima koordinacijskog tijela u Njemačkoj IndustrieForum Sanitär, prije Freundeskreis der deutschen Sanitärindustrie (u daljnjem tekstu: IFS), koji su obuhvaćali tri podskupine proizvoda. Kao drugo, kad je riječ o zemljopisnom opsegu zabranjenog sporazuma, Komisija je smatrala da su tijekom svojeg sudjelovanja u njemu, žalitelji, s obzirom na to da su članovi IFS-a, Fachverband Sanitärkeramische Industrie, koordinacijskog tijela udruženja specijaliziranog za podskupinu keramičkih proizvoda u Njemačkoj (u daljnjem tekstu: FSKI), Vitreous China-group, udruženja specijaliziranog za podskupinu keramičkih proizvoda u Belgiji (u daljnjem tekstu: VCG), i Association française des industries de céramique sanitaire, udruženja specijaliziranog za podskupinu keramičkih proizvoda u Francuskoj (u daljnjem tekstu: AFICS), izravno sudjelovali u utvrđenoj povredi na području Belgije, Njemačke i Francuske. Smatrala je da je nekoliko indicija upućivalo na to da su žalitelji opravdano mogli sumnjati u zemljopisni opseg utvrđene povrede ne samo na području Belgije, Njemačke i Francuske nego i Italije i Austrije. Kad je riječ o području Nizozemske, Komisija je navela da ne smatra da je nakon 1999. u Nizozemskoj postojao zabranjeni sporazum.

13 Kako bi odredila iznos novčane kazne izrečene svakom poduzetniku, Komisija se oslonila na Smjernice o metodi za utvrđivanje kazni koje se propisuju u skladu s člankom 23. stavkom 2. točkom (a) Uredbe (EZ) br. 1/2003 (SL 2006., C 210, str. 2.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 8., svezak 4., str. 58.; u daljnjem tekstu: Smjernice iz 2006.). Utvrdila je osnovni iznos novčane kazne, pri čemu je pojasnila da se spomenuti izračun za svakog poduzetnika temeljio na njegovoj prodaji u državi članici

pomnoženoj s brojem godina sudjelovanja u utvrđenoj povredi u svakoj državi članici i za podskupinu predmetnog proizvoda, na način da se vodilo računa o tome da određeni poduzetnici obavljaju djelatnosti isključivo u određenim državama članicama ili samo za jednu od tri podskupine proizvoda.

14 Što se tiče težine povrede, Komisija je utvrdila koeficijent od 15 %, pri čemu je uzela u obzir četiri kriterija za ocjenu navedene povrede, odnosno narav radnji za koje se žalitelje tereti, zajedničke tržišne udjele, zemljopisni opseg povrede i njezinu provedbu. Komisija je, osim toga, utvrdila koeficijent množenja koji zbog trajanja povrede treba primijeniti na osnovni iznos određen za žalitelje, i to u visini od 4,33 za Njemačku, 3 za Belgiju i 0,66 za Francusku. Naposljetku, kako bi predmetne poduzetnike odvratila od sudjelovanja u koluzivnim djelovanjima koja su predmet sporne odluke, odlučila je povećati osnovni iznos novčane kazne primjenom dodatnog iznosa od 15 %.

15 Nakon što je utvrdila osnovni iznos, Komisija je ispitala postojanje otegotnih ili olakotnih okolnosti koje bi mogle opravdati prilagodbu osnovnog iznosa. Komisija nije utvrdila da u pogledu žalitelja ne postoji nijedna otegotna ili olakotna okolnost te je, nakon primjene gornje granice od 10 % prihoda, iznos novčane kazne izrečene žaliteljima u članku 2. sporne odluke bio 29 266 325 eura.

Postupak pred Općim sudom i pobijana presuda

16 Tužbom koju su dostavili tajništvu Općeg suda 2. rujna 2010. žalitelji su pokrenuli postupak za djelomično poništenje sporne odluke istaknuvši devet tužbenih razloga.

17 Cilj je prvih šest tužbenih razloga bio ishoditi djelomično poništenje sporne odluke, a temeljili su se, prvi, na povredi zahtjeva u području dokazivanja povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a; drugi, s jedne strane, na povredi prava obrane žaliteljâ te, s druge strane, na pogrešci u ocjeni navodnog sudjelovanja žaliteljâ u zabranjenom sporazumu koji se odnosio na više proizvoda u sektoru kupaonske opreme; treći, na pogrešci u ocjeni navodnog sudjelovanja žaliteljâ u povredi pravila tržišnog natjecanja u sektoru keramičkih proizvoda u Njemačkoj; četvrti, na pogrešci u ocjeni navodnog sudjelovanja žaliteljâ u usklađivanju cijena u Belgiji i Francuskoj; peti, na pogrešci u ocjeni u pogledu kvalifikacije predmetnih djelovanja kao jedinstvene i trajne povrede te, šesti, na povredi prava na saslušanje zbog trajanja upravnog postupka između saslušanja žaliteljâ i donošenja sporne odluke.

18 Sedmi se tužbeni razlog temeljio na nezakonitosti odredbi članka 23. stavaka 2. i 3. Uredbe br. 1/2003 i Smjernica iz 2006. te je sadržavao dva prigovora nezakonitosti.

19 Cilj je osmog i devetog tužbenog razloga, koji su istaknuti podredno, bio ishoditi smanjenje iznosa novčane kazne, a temeljili su se, osmi, na neuzimanju u obzir, prilikom utvrđivanja osnovnog iznosa novčane kazne, manje težine njihova sudjelovanja u utvrđenoj povredi u odnosu na težinu sudjelovanja drugih sudionika, i, deveti, na neproporcionalnosti konačnog iznosa novčane kazne koja im je bila izrečena nakon primjene gornje granice od 10 % prihoda.

20 Opći sud je pobijanom presudom, u njezinoj točki 338., samo djelomično prihvatio drugi, treći i četvrti tužbeni razlog, koji su ispitani s obzirom na prvi tužbeni razlog, presudivši da je Komisija počinila pogrešku u ocjeni time što je smatrala da su žalitelji sudjelovali u utvrđenoj povredi na području Italije, Nizozemske i Austrije. Slijedom toga, Opći sud je u točkama 352. do 357. pobijane presude djelomično prihvatio zahtjev za, ponajprije, djelomično poništenje sporne odluke.

21 Što se tiče podrednog zahtjeva za smanjenje iznosa novčane kazne izrečene žaliteljima, Opći sud je, kao prvo, u točkama 376. i 384. pobijane presude, kao neosnovane odbio osmi i deveti tužbeni razlog kojima su žalitelji istaknuli da se metodom izračuna osnovnog iznosa novčane kazne ne poštuju načela jednakog postupanja i individualizacije kazni te da je konačni iznos izrečene novčane kazne bio neproporcionalan i nepravedan.

22 Kao drugo, taj je sud, na temelju svoje neograničene nadležnosti, u točkama 385. i 386. pobijane presude ocijenio da ne postoji razlog za smanjenje iznosa novčane kazne u visini 29 266 325 eura koja je izrečena žaliteljima te da je taj iznos primjerena sankcija s obzirom na trajanje i težinu predmetne povrede.

Zahtjevi stranaka

23 Žalitelji od Suda zahtijevaju da:

— ukine pobijanu presudu u dijelu u kojem je njihova tužba odbijena;

— u skladu s člankom 263. stavkom 4. UFEU-a, ništavima proglasi članak 1. stavak 1. i članke 2. i 3. sporne odluke u dijelu u kojem se odnose na njih;

— podredno, ukine ili znatno smanji iznos novčane kazne,

— još podrednije, ukine pobijanu presudu i predmet vrati Općem sudu kako bi taj sud o njemu ponovno odlučio u skladu s pravnom ocjenom Suda, i

— Komisiji naloži snošenje troškova;

24 Komisija od Suda zahtijeva da:

— odbije žalbu, i

— žaliteljima naloži snošenje troškova.

O žalbi

25 U prilog svojoj žalbi žalitelji ističu šest žalbenih razloga.

Prvi žalbeni razlog

26 Prvim žalbenim razlogom, koji se dijeli na dva dijela, žalitelji se pozivaju na povredu članka 31. Uredbe br. 1/2003., pretpostavke nedužnosti i prava na pošteno suđenje, zajamčenog Poveljom Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) i Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisanu u Rimu 4. studenoga 1950. (u daljnjem tekstu: EKLJP), koja je posljedica odbijanja izvršavanja nadzora na temelju neograničene nadležnosti, kao i na povredu obveze obrazlaganja.

Prvi dio prvog žalbenog razloga

– Argumentacija stranaka

27 Prvim dijelom prvog žalbenog razloga koji se, među ostalim, odnosi na točke 48., 55., 98., 109., 113., 132., 146., 192., 195., 201., 293. i 308. pobijane presude, žalitelji tvrde da je Opći sud povrijedio članak 31. Uredbe br. 1/2003 odbivši izvršiti nadzor na temelju neograničene nadležnosti činjeničnih i pravnih utvrđenja Komisije iz sporne odluke.

28 Oni smatraju da je Opći sud samo ispitao jesu li doista Komisiji prigovarali da je počinila pogrešku u ocjeni. Iz nekoliko točaka pobijane presude proizlazi da je Opći sud bio voljan spornu odluku preispitati s pravnog i materijalnoga gledišta samo u dijelu u kojem su izneseni konkretni prigovori i gdje je istodobno dokazano da su utvrđenja iz navedene odluke pogrešna. Ako nije postojao takav dokaz, Opći sud je smatrao da predmetna Komisijina utvrđenja nisu dovedena u pitanje iako ih se izričito osporavalo. Stoga se Opći sud pozvao na pretpostavku točnosti materijalnih utvrđenja i osnovanosti Komisijinih argumenata. Opći sud je, naime, propustio izvršiti nadzor svih dijelova sporne odluke te se odrekao mogućnosti vlastitom ocjenom zamijeniti onu Komisijinu. Kad je riječ o pravnim utvrđenjima, u skladu s načelom *iura novit curia* Opći sud je sam morao izvršiti pravne kvalifikacije, a ne samo provjeriti je li Komisija s tim u vezi počinila pogreške.

29 Komisija, pak, ističe da se nadzor na temelju neograničene nadležnosti odnosi samo na izrečenu kaznu u pogledu koje dopunjuje nadzor nad zakonitošću. Uloga nadzora na temelju neograničene nadležnosti ne sastoji se u tome da se njime zamijeni nadzor nad zakonitošću na način da Opći sud, na zahtjev, vlastitom ocjenom mora zamijeniti Komisijinu ocjenu, kako za činjenična utvrđenja tako i za njihovu pravnu kvalifikaciju. Opći je sud pravilno zaključio da nadzor na temelju neograničene nadležnosti ne znači da se provodi po službenoj dužnosti.

– *Ocjena Suda*

30 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, nadzor nad zakonitošću uspostavljen člankom 263. UFEU-a podrazumijeva ovlast suda Unije da ispituje argumente koje tužitelj navodi, i to kako u činjeničnom tako i u pravnom dijelu, kao i posjedovanje ovlasti ocjene dokaza, poništenja sporne odluke i izmjene iznosa novčanih kazni (vidjeti presudu od 10. srpnja 2014., Telefónica i Telefónica de España/Komisija, C-295/12 P, EU:C:2014:2062, t. 53. kao i navedenu sudsku praksu).

31 Nadzor nad zakonitošću dopunjen je neograničenom nadležnošću koja je dodijeljena sudu Unije člankom 31. Uredbe br. 1/2003 u skladu s člankom 261. UFEU-a. Sud je na temelju te nadležnosti ovlašten izvršiti, osim pukog nadzora nad zakonitošću sankcije, zamjenu Komisijine ocjene vlastitom i, slijedom toga, ukinuti, smanjiti ili povećati izrečenu novčanu kaznu ili periodični penal (vidjeti presudu od 8. prosinca 2011., Chalkor/Komisija, C-386/10 P, EU:C:2011:815, t. 63. i navedenu sudsku praksu).

32 Izvršavanje neograničene nadležnosti ne znači, međutim, da se nadzor provodi po službenoj dužnosti, a postupak pred sudovima Unije je kontradiktoran. Na tužitelju je obveza isticanja tužbenih razloga protiv sporne odluke i podnošenja dokaza u prilog svojim navodima (vidjeti presudu od 18. prosinca 2014., Komisija/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, t. 76. kao i navedenu sudsku praksu).

33 S tim u vezi treba naglasiti da nepostojanje obveze kontrole cjelokupne pobijane odluke po službenoj dužnosti ne narušava načelo djelotvorne sudske zaštite. Naime, u kontekstu poštovanja tog načela nije nužno da Opći sud po službenoj dužnosti pristupi novom sveobuhvatnom preispitivanju spisa, iako jest dužan odgovoriti na istaknute tužbene razloge i izvršiti kontrolu pravnih i činjeničnih elemenata (vidjeti presudu od 8. prosinca 2011., Chalkor/Komisija, C-386/10 P, EU:C:2011:815, t. 66.).

34 S obzirom na tu sudsku praksu treba ispitati prvi dio prvog žalbenog razloga.

35 Treba istaknuti da žalitelji u biti tvrde da je posljedica pogrešnog izvršavanja sudskog nadzora Općeg suda, među ostalim, njegovo odbijanje da izvrši nadzor na temelju neograničene nadležnosti činjeničnih i pravnih utvrđenja Komisije iz sporne odluke, pogrešni zaključci u nekoliko točaka pobijane presude.

36 Iz sudske prakse navedene u točkama 30. do 33. ove presude, međutim, proizlazi da se, kao prvo, neograničena nadležnost isključivo odnosi na izrečenu sankciju a ne na čitavu spornu odluku i, kao drugo, ni neograničena nadležnost ni nadzor nad zakonitošću ne znači da se nadzor provodi po službenoj dužnosti i, stoga, ne nalažu da Opći sud po službenoj dužnosti pristupi novom sveobuhvatnom preispitivanju spisa, neovisno o prigovorima koje je žalitelj iznio.

37 S obzirom na to da se prvi dio prvog žalbenog razloga temelji na pogrešnoj pretpostavci da je Opći sud bio dužan po službenoj dužnosti pristupiti nadzoru čitave sporne odluke, treba ga odbiti kao neosnovan.

Drugi dio prvog žalbenog razloga

– Argumentacija stranaka

38 Drugim dijelom prvog žalbenog razloga, koji se odnosi na točke 275., 285., 359. i 360. pobijane presude, žalitelji Općem sudu prigovaraju da je samo ispitao posljedice djelomične nezakonitosti sporne odluke i iznesene argumente o novčanoj kazni a da nije izvršio samostalnu i slobodnu ocjenu uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja. Zbog toga je, prema tvrdnjama žaliteljâ, Opći sud povrijedio svoju obvezu nadzora na temelju neograničene nadležnosti kako je propisana člankom 31. Uredbe br. 1/2003 u skladu s kojom je dužan donijeti samostalnu diskrecijsku odluku o novčanoj kazni, s obzirom na sve okolnosti slučaja, a ne samo na podatke iz spisa. Time što nije ispitao sve faze izračuna i što nije obrazložio ishod takvog ispitivanja, kao i time što nije ispitao ni proporcionalnost novčane kazne ni njezinu sukladnost s načelom jednakog postupanja u odnosu na novčane kazne izrečene u usporednim postupcima, Opći sud povrijedio je svoju obvezu nadzora na temelju neograničene nadležnosti kao i obvezu obrazlaganja.

39 Komisija tvrdi da žalitelji pogrešno smatraju da je Opći sud trebao odlučiti o žalbenim razlozima koji nisu istaknuti ili koje žalitelji nisu konkretizirali. Osim toga, kad je riječ o iznosu novčane kazne, sama činjenica da je Opći sud koristio Smjernice iz 2006. i da je ispitao njihovu primjenu ne dovodi u pitanje osnovanost pobijane presude.

– Ocjena Suda

40 Nesporno je da je Opći sud ovlašten, osim pukog nadzora nad zakonitošću novčanih kazni koje Komisija određuje, zamijeniti Komisijinu ocjenu vlastitom i, slijedom toga, ukinuti, smanjiti ili povećati izrečenu novčanu kaznu ili periodični penal (vidjeti presudu od 22. studenoga 2012., E.ON Energie/Komisija, C-89/11 P, EU:C:2012:738, t. 124. i navedenu sudsku praksu).

41 Kako bi u pogledu novčane kazne udovoljio zahtjevima nadzora na temelju neograničene nadležnosti u smislu članka 47. Povelje, sud Unije dužan je u izvršavanju svojih ovlasti iz članaka 261. i 263. UFEU-a ispitati svaki pravni ili činjenični prigovor kojim se želi dokazati da iznos novčane kazne nije u skladu s težinom i trajanjem povrede (vidjeti presudu od 18. prosinca 2014., Komisija/Parker Hannifin Manufacturing i Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, t. 75. kao i navedenu sudsku praksu).

42 Međutim, kao što proizlazi iz ustaljene sudske prakse, navedene u točki 32. ove presude, izvršavanje neograničene nadležnosti ne znači da se nadzor provodi po službenoj dužnosti, a postupak je kontradiktoran. Na tužitelju je obveza isticanja tužbenih razloga protiv sporne odluke i podnošenja dokaza u prilog svojim navodima.

43 Stoga, i suprotno onome što tvrde žalitelji, osim razloga javnog poretka, nije na Općem sudu da izvrši nadzor po službenoj dužnosti, neovisno o konkretnim tužbenim razlozima koje su tužitelji istaknuli, te da donese samostalnu diskrecijsku ocjenu o novčanoj kazni koju je odredila Komisija, nego da donese odluku o tužbenim razlozima koje su tužitelji istaknuli.

44 Kad je riječ o argumentima žaliteljâ da Opći sud nije obrazložio svoje ispitivanje iznosa novčane kazne koja im je izrečena, Opći sud je, najprije, u točki 362. pobijane presude zaključio da ukidanje sporne odluke u pogledu povrede u Italiji, Nizozemskoj i Austriji ne može dovesti do izmjene te novčane kazne zato što je Komisija radi izračuna iznosa navedene novčane kazne uzela u obzir ne prihode od prodaje žalitelja iz Italije, Nizozemske i Austrije nego isključivo one iz Belgije, Njemačke i Francuske.

45 Zatim je Opći sud u točkama 368. do 376. pobijane presude ispitao tužbeni razlog koji se temeljio na tvrdnji o navodnim pogreškama Komisije pri izračunu osnovnog iznosa izrečene novčane kazne, osobito onaj koji se odnosi na određivanje stope od 15 % kao koeficijenta za „težinu povrede”. Iz toga je taj sud zaključio da, s obzirom na to da je povreda jedinstvena i trajna bila među najtežima, počinjena tijekom nekoliko godina na područjima triju predmetnih država članica te da se sastojala od cikličnog utvrđivanja cijena, stopu od 15 % kao koeficijenta za „težinu povrede” treba smatrati primjerenim iznosom, osobito s obzirom na činjenicu da se stope predviđene za tu vrstu povrede kreću od 0 % do 30 %.

46 Naposljetku, Opći sud je u točkama 377. do 384. pobijane presude ispitao tužbeni razlog koji se temelji na tvrdnji o navodnoj neproporcionalnosti i nepravednosti izrečene novčane kazne zbog njezina iznosa koji je jednak 10 % godišnjih prihoda žaliteljâ. Taj je sud zaključio da se, s obzirom na ustaljenu sudsku praksu, primjenom gornje granice od 10 % prihoda ne krše načela proporcionalnosti i jednakog postupanja.

47 S tim u vezi, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, obveza obrazlaganja ne nalaže Općem sudu da pruži obrazloženje kojim bi se, iscrpno i pojedinačno, osvrnuo na sve tvrdnje koje su iznijele stranke u sporu. Obrazloženje, dakle, može biti implicitno pod uvjetom da se njime omogućuje zainteresiranim osobama da saznaju razloge zbog kojih Opći sud nije prihvatio njihove argumente, a Sudu da raspolaže dostatnim elementima za izvršavanje svojeg nadzora (vidjeti presudu od 11. srpnja 2013., Gosselin Group/Komisija, C-429/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:463, t. 53. i navedenu sudsku praksu).

48 U tim okolnostima, mora se utvrditi da je Opći sud temeljito ispitao žalbene razloge koji se odnose na iznos novčane kazne koju je Komisija izrekle te je, s tim u vezi, svoje ispitivanje dostatno obrazložio.

49 Osim toga, zadaća je Općeg suda ispitati primjerenost iznosa novčane kazne, a načelno nije zadaća Suda, kada odlučuje o pravnim pitanjima u okviru žalbe, iz razloga pravičnosti, svojom ocjenom zamijeniti ocjenu Općeg suda, koji je odlučivao u okviru svoje pune nadležnosti, o iznosu novčanih kazni izrečenih poduzetnicima zbog povrede prava Unije (vidjeti, u tom smislu, presudu od 4. rujna 2014., YKK i dr./Komisija, C-408/12 P, EU:C:2014:2153, t. 29. kao i navedenu sudsku praksu).

50 Stoga su neosnovani drugi dio prvog žalbenog razloga kao i čitavi prvi žalbeni razlog.

Drugi žalbeni razlog

51 Drugi žalbeni razlog, koji se sastoji od dva dijela, temelji se na tvrdnji o povredi članka 263. UFEU-a i prava na djelotvoran pravni lijek predviđenog člankom 47. stavkom 1. Povelje, zbog nedostatnog ispitivanja Komisijinih zaključaka u okviru nadzora zakonitosti i prekoračenja granica tog nadzora.

Prvi dio drugog žalbenog razloga

– Argumentacija stranaka

52 Prvim dijelom drugog žalbenog razloga žalitelji tvrde da je Opći sud povrijedio članak 263. UFEU-a i pravo na djelotvoran pravni lijek jer im je u tom nadzoru zakonitosti, osobito u točkama 98., 146., 195., 293. i 308. pobijane presude, odredio pretjerano teške uvjete u pogledu tereta iznošenja tvrdnji i dokazivanja. Taj je sud trebao ispitati je li Komisija pravilno protumačila iznesene dokaze te jesu li zaključci koji su iz toga izvedeni osnovani. S tim u vezi ne može postojati pretpostavka točnosti Komisijinih zaključaka ili njezinih pravnih ocjena. Opći sud je žaliteljima odredio teret dokazivanja prije nego što je sam ocijenio skup indicija. Od tužitelja se ne može očekivati da pruži dokaze kojima se tvrdi suprotno u pogledu Komisijinih tvrdnji kada potonja nije iznijela dokaze u prilog svojih tvrdnji u spornoj odluci.

53 Žalitelji zaključuju da je Opći sud, odbivši u točkama 134., 138., 141., 144., 146., 187., 252., 293. i 308. pobijane presude, njihovu argumentaciju pozvavši se na navodni teret dokazivanja koji na njima leži, nedostatno izvršavao svoj nadzor nad zakonitošću te je tako povrijedio članak 263. UFEU-a i pravo na djelotvoran pravni lijek.

54 Komisija naglašava da, kad je riječ o navodnom postojanju „pretpostavke točnosti”, koja proizlazi iz sudske prakse, kada se Komisija poziva na dokaze koji su, u načelu, dostatni za dokazivanje povrede, na predmetnom je poduzetniku da u dovoljnoj mjeri dokaže, s jedne strane, postojanje okolnosti na koju se poziva i, s druge strane, da ta okolnost dovodi u pitanje dokaznu vrijednost dokaza na koje se Komisija poziva.

55 Suprotno tvrdnjama žaliteljâ, Komisija smatra da je spornu odluku u dovoljnoj mjeri potkrijepila dokazima i da je na žaliteljima da utvrde sporne elemente, formuliraju prigovore i s tim u vezi iznesu dokaze. S obzirom na to da taj postupovni zahtjev nije u suprotnosti s Komisijinim teretom dokazivanja, prvi dio drugog žalbenog razloga treba odbiti.

– Ocjena Suda

56 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, na stranki ili tijelu koje tvrdi da je došlo do povrede pravila o tržišnom natjecanju je da iznese dokaze kojima se potvrđuje postojanje povrede, a da je na poduzetniku ili udruženju poduzetnika, koji se pozivaju na sredstvo obrane protiv utvrđenja povrede tih pravila, da dokažu da su ispunjeni uvjeti potrebni za primjenu pravila iz kojeg proizlazi to sredstvo obrane tako da navedeno tijelo mora iznijeti druge dokaze (vidjeti presudu od 17. lipnja 2010., Lafarge/Komisija, C-413/08 P, EU:C:2010:346, t. 29. i navedenu sudsku praksu).

57 Iako je u skladu s tim načelima teret dokazivanja na Komisiji odnosno na predmetnom poduzetniku ili udruženju, dokazi o činjenicama koje ističe jedna stranka mogu biti takve prirode da obvezuju drugu stranku da predoči obrazloženje ili opravdanje, u nedostatku kojeg je dopušteno zaključiti da je obveza u pogledu tereta dokazivanja ispunjena (vidjeti presudu od 17. lipnja 2010., Lafarge/Komisija, C-413/08 P, EU:C:2010:346, t. 30. i navedenu sudsku praksu).

58 Osim toga, od žalitelja se, naime, zahtijeva da u pravnom lijeku utvrdi sporne elemente osporavane odluke, da formulira prigovore u tom smislu i da iznese dokaze koji se mogu sastojati od ozbiljnih naznaka da su njegovi prigovori osnovani (vidjeti, u tom smislu, presudu od 8. prosinca 2011., KME Njemačka i dr./Komisija, C-272/09 P, EU:C:2011:810, t. 105.).

59 U ovom slučaju treba utvrditi da se Opći sud, kao prvo, u točkama 90. do 92. pobijane presude, pozvao na sudsku praksu o pojmu „jedinstvene i trajne povrede“. Kao drugo, taj je sud u točkama 93. do 108. navedene presude podsjetio na pravila dokazivanja u postupcima zbog povrede članka 101. stavka 1. UFEU-a.

60 Točnije, pozivajući se na ustaljenu sudsku praksu Suda Opći sud je u točki 97. pobijane presude utvrdio da s obzirom na to da je Komisija mogla dokazati da je poduzetnik sudjelovao na očito protutržišnim sastancima, Opći sud je mogao, a da pritom neopravdano ne prebaci teret dokazivanja ili povrijedi pretpostavku nedužnosti, smatrati da je na tom poduzetniku da pruži drukčije objašnjenje sadržaja tih sastanaka. Osim toga, Opći sud je u točki 98. navedene presude podsjetio da je na navedenom poduzetniku ne samo da navede okolnost kojom se dovodi u pitanje dokazna vrijednost dokaza na koje se Komisija poziva nego i da iznese dokaz o postojanju navedene okolnosti kao i da se tim dokazom dovodi u pitanje dokazna vrijednost dokaza na koje se Komisija poziva.

61 Budući da je Opći sud u točkama 111. do 147. pobijane presude ispitao kvalifikaciju predmetnih radnji kao jedinstvene i trajne povrede i, smatravši da ih je Komisija pravilno mogla tako kvalificirati, zahtijevao da žalitelji iznesu dokaze o okolnostima kojima se dovode u pitanje Komisijini zaključci o takvoj kvalifikaciji, taj sud nije povrijedio pravila o teretu dokazivanja.

62 Iz prethodno navedenog proizlazi da je prvi dio drugog žalbenog razloga neosnovan.

O drugom dijelu drugog žalbenog razloga

– Argumentacija stranaka

63 Drugim dijelom drugog žalbenog razloga žalitelji navode da je Opći sud prekoračio granice nadzora zakonitosti jer je na njihovu štetu proveo nadzor na temelju neograničene nadležnosti. Oni tvrde da je Opći sud u spornoj odluci izišao iz okvira Komisijinih utvrđenja te je prekoračio granice nadzora zakonitosti prekvalificiravši činjenice koje je Komisija pogrešno kvalificirala s pravnoga gledišta.

64 Opći sud je, osobito, kao prvo, u točki 213. pobijane presude prekvalificirao Komisijinu kvalifikaciju u spornoj odluci u pogledu prakse razmjene informacija te ju je izmijenio u sporazum o cijenama za više proizvoda. Kao drugo, taj je sud u točkama 261., 311. i 312. navedene presude, dao veliku dokaznu vrijednost sudjelovanju žaliteljâ na sastancima koje se nije razmatralo u spornoj odluci. Kao treće, Opći sud je u točkama 235., 239. i 298. iste presude, odbivši argumente žaliteljâ da dokazi ne potvrđuju postojanje sporazuma sklopljenih tijekom predmetnih događaja, za pokušaj postizanja sporazuma utvrdio da se već radi o povredi članka 101. UFEU-a. Tako je Opći sud pošao od načela da je već „pokušaj postizanja sporazuma” usklađeno djelovanje te je za to teretio žalitelje. Opći je sud stoga prekvalificirao činjenice u odnosu na Komisijinu kvalifikaciju te je prekoračio granice nadzora zakonitosti.

65 Komisija, prije svega, naglašava da, kad je riječ o spornim sastancima, Opći sud nije ni u kojem trenutku razmatrao tri predmetna sastanka. Kad je, zatim, riječ o, navodnoj prekvalifikaciji razmjene informacija u sporazum, čak i ako pretpostavimo da je dokazana, taj čimbenik ne može kao takav dovesti do ukidanja pobijane presude, s obzirom na protutržišni predmet tih sastanaka. Pojmovi „sporazum” i „usklađeno djelovanje” mogu se shvatiti kao oblici usklađivanja koji imaju istu narav, a razlikuju se samo po intenzitetu i oblicima u kojima se pojavljuju. Stoga je, prema mišljenju te institucije, dovoljno iznijeti dokaz o jednom ili drugom kako bi se dokazala povreda članka 101. UFEU-a. Naposljetku, navodno nezakonita prekvalifikacija sporne odluke, koju je Opći sud izvršio u točkama 235., 239. i 298. pobijane presude, samo je pretpostavka žaliteljâ.

66 Stoga, prema Komisijinu mišljenju, treba odbiti drugi dio drugog žalbenog razloga i taj žalbeni razlog u cijelosti.

– *Ocjena Suda*

67 Prije svega, kad je riječ o argumentima žaliteljâ da je Opći sud prekoračio granice nadzora zakonitosti prekvalificiravši činjenice koje je Komisija pogrešno kvalificirala s pravnoga gledišta, to jest, da je taj sud prakse razmjene informacija o cijeni prekvalificirao u sporazum, treba utvrditi da se iz točaka 211. i 212. pobijane presude može jasno zaključiti, s obzirom na sudsku praksu koja je tu navedena, da je Opći sud praksu razmjene informacija naveo kao usklađeno djelovanje. Tom se sudu ne može prigovoriti, samo zbog činjenice da se riječ „sporazum" nalazi u točki 213. navedene presude, da je prekvalificirao ponašanje za koje se žalitelji terete.

68 Nadalje, pojmovi „sporazum" i „usklađeno djelovanje", u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a sa subjektivnog stajališta mogu se shvatiti kao oblici usklađivanja koji imaju istu narav, a razlikuju se samo po intenzitetu i oblicima u kojima se pojavljuju. Stoga je dovoljno da se dokažu sastavni elementi jednog ili drugog oblika povrede iz te odredbe kako bi se, u svakom slučaju, potonja primijenila (vidjeti, u tom smislu, presudu od 5. prosinca 2013., Solvay Solexis/Komisija, C-449/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:802, t. 52. i navedenu sudsku praksu).

69 Zatim, kad je riječ o argumentu da je Opći sud u točkama 261., 311. i 312. pobijane presude dao veću dokaznu vrijednost nekim dokazima o sudjelovanju žalitelja na sastancima koje se nije razmatralo u spornoj odluci, treba utvrditi da, s jedne strane, iz teksta točaka 206. i 264. pobijane presude proizlazi da se Opći sud pozvao na popise sastanaka iz priloga 1. i 4. spornoj odluci te, s druge strane, da su u točkama 261. i 311. te presude navedeni svi sastanci s tih popisa. Iako je Opći sud u točkama 264., 311. i 312. pobijane presude spomenuo sastanke IFS-a od 14. studenoga 2001. i FSKI-ja od 23. siječnja i 5. srpnja 2002., taj sud, suprotno tvrdnjama žaliteljâ, nije razmotrio te sastanke niti je dokazima o tim sastancima dao veliku dokaznu vrijednost. Osim toga, iako su ti sastanci spomenuti na njihovom cjelovitom popisu iz točke 312. pobijane presude, Opći sud je u točki 313. navedene presude zaključivo da gotovo svi, a ne svi, dokazi govore u prilog zaključku da su žalitelji sudjelovali u predmetnoj jedinstvenoj i trajnoj povredi. Iz toga slijedi da se Opći sud zapravo nije pozvao na sastanke IFS-a od 14, studenoga 2001. i FSKI-ja od 23. siječnja i 5. srpnja 2002. kako bi utvrdio da je Komisija iznijela dokaz o sudjelovanju žaliteljâ u povredi na području Njemačke u razdoblju od 7. srpnja 2000. do 9. studenoga 2004.

70 Naposljetku, kad je riječ o argumentu žaliteljâ da je Opći sud u točkama 235., 239. i 298. pobijane presude pogrešno smatrao da je već pokušaj postizanja sporazuma povreda članka 101. UFEU-a, treba podsjetiti da se pojam „usklađeno djelovanje", u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a, odnosi na oblik usklađivanja između poduzetnika koji, iako nije doveo do stvaranja sporazuma u užem smislu, svjesno zamjenjuje rizike tržišnog natjecanja praktičnom međusobnom suradnjom (vidjeti, u tom smislu, presudu od 8. srpnja 1999., Komisija/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, t. 115. i navedenu sudsku praksu).

71 Stoga kriterije koordinacije i suradnje koji su konstitutivni za „usklađeno djelovanje", u smislu navedene odredbe, treba tumačiti u skladu s koncepcijom inherentnom odredbama UFEU-a koje se odnose na tržišno natjecanje, prema kojoj svaki gospodarski subjekt mora samostalno odrediti politiku koju namjerava slijediti na zajedničkom tržištu (vidjeti, u tom smislu, presudu od 22. listopada 2015., AC-Treuhand/Komisija, C-194/14 P, EU:C:2015:717, t. 32. i navedenu sudsku praksu).

72 Nadalje, iako taj zahtjev samostalnosti ne isključuje pravo gospodarskih subjekata da se na razuman način prilagode utvrđenom ili predviđenom ponašanju konkurenata, on se ipak snažno protivi svakom izravnom ili neizravnom kontaktu između takvih subjekata koji bi mogao kako utjecati na tržišno ponašanje sadašnjih ili potencijalnih konkurenata tako i otkriti jednom takvom konkurentu ponašanje za koje se sam poduzetnik odlučio ili koje namjerava provoditi na tržištu, kada je cilj ili posljedica tih kontakata stvaranje uvjeta tržišnog natjecanja koji ne odgovaraju normalnim uvjetima na predmetnom

tržištu, uz vođenje računa o naravi proizvoda ili pruženih usluga, o važnosti i broju poduzetnika te o veličini navedenog tržišta (vidjeti presudu od 8. srpnja 1999., Komisija/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, t. 117. i navedenu sudsku praksu).

73 Iz toga, stoga, proizlazi da kontakt koji se sastoji od pokušaja postizanja sporazuma o cijenama već usklađeno djelovanje zabranjeno člankom 101. stavkom 1. UFEU-a (vidjeti, u tom smislu, presudu od 5. prosinca 2013., Solvay/Komisija, C-455/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:796, t. 40.).

74 Iz toga slijedi da drugi dio drugog žalbenog razloga, kao i drugi tužbeni razlog u cijelosti, treba odbiti kao neosnovane.

Treći žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

75 U okviru njihova trećeg žalbenog razloga, koji se sastoji od četrnaest dijelova koje treba ispitati zajedno, žalitelji tvrde da je Opći sud, u nekoliko navrata, očito i odlučujuće, iskrivio sadržaj spisa i ujedno počinio pogreške koje se tiču prava i povrede načela prihvaćena načela o izvođenju dokaza.

76 Žalitelji smatraju da je Opći sud, kao prvo, u točki 87. pobijane presude, iskrivio zahtjeve za mjerama izvođenja dokaza iz točke 117. tužbe i u točki 24. replike kao i njihovo izlaganje na raspravi. Kao drugo, Opći sud je u točki 119. navedene presude iskrivio neke odlomke sporne odluke o navodnim razgovorima u vezi s povećanjem cijena sanitarnih armatura unutar FSKI-ja. Kao treće, Opći sud je u točki 130. te presude iskrivio uvodnu izjavu 852. sporne odluke u pogledu navodnog članstva žaliteljâ u nekoliko udruženja za više proizvoda. Kao četvrto, Opći sud je u točkama 152. do 155. pobijane presude iskrivio neke odlomke Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007. u vezi s prigovorom o redovnim sporazumima o cijenama u okviru IFS-a. Kao peto, Opći sud je u točki 193. navedene presude iskrivio izlaganje žaliteljâ o prvom tužbenom razlogu. Kao šesto, Opći sud je u točki 208. te presude iskrivio zahtjev za mjerama izvođenja dokaza u točki 46. tužbe u vezi sa saslušanjem svjedokâ Schinlea i Kooka o sastanku IFS-a održanom 5. listopada 2000. Kao sedmo, Opći sud je u točki 213. pobijane presude iskrivio dokaze i povrijedio načela izvođenja dokaza o sadržaju bilježaka g. Schinlea, suradnika društva Hansgrohe, o sastanku IFS-a održanom 5. listopada 2000. Kao osmo, Opći sud je u točki 218. navedene presude iskrivio dokaze o sastanku IFS-a održanom 20. studenoga 2002. te da nije poštovao zahtjeve za mjerama izvođenja dokaza iz točke 27. replike. Kao deveto, Opći sud je u točki 230. pobijane presude iskrivio zahtjeve za mjerama izvođenja dokaza iz točaka 57., 59. i 61. tužbe kao i argumentaciju žaliteljâ o povećanju cijena „prilikom posebnih događaja”. Kao deseto, Opći sud je u točkama 277. do 282. navedene presude iskrivio dokaze, argumentaciju žaliteljâ i zahtjev za mjerama izvođenja dokaza iz točke 90. tužbe u vezi sa sastankom FSKI-ja održanim 7. i 8. srpnja 2000. Kao jedanaesto, Opći sud je u točkama 299. te presude i sljedećima iskrivio sadržaj zapisnika sa sastanka FSKI-ja održanog 17. siječnja 2003. u vezi s navodnim usklađivanjem u pogledu cestarine i zahtjeva žaliteljâ za mjerama izvođenja dokazâ iz točke 101. tužbe. Kao dvanaesto, Opći sud je u točki 312. i sljedećima pobijane presude iskrivio spornu odluku u vezi s dokaznom vrijednošću dokaza o sastanku IFS-a održanom 24. travnja 2001. i o sastanku FSKI-ja održanom 23. siječnja i 5. srpnja 2002. Kao trinaesto, Opći sud je u točki 321. te presude iskrivio izlaganje žaliteljâ iz točke 110. tužbe i točke 43. replike pogrešno smatravši da žalitelji nisu iznijeli nijedan argument o sastanku VCG-a održanom 30. listopada 2001. Kao četrnaesto, u točki 324. te presude, iskrivio je uvodne izjave 572. i sljedeću sporne odluke u vezi s navodnom optužbom o usklađivanju cijena za 2005. u AFICS-u.

77 S tim u vezi, u okviru sedmog i dvanaestog iskrivljivanja koje navode žalitelji, oni tvrde da je Opći sud drukčije ocijenio iste dokaze u ovom predmetu i u predmetima u kojima su donesene presude od 16. rujna 2013., Villeroy & Boch Austria i dr./Komisija (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, neobjavljena, EU:T:2013:455), kao i od 16. rujna 2013., Keramag Keramische Werke i dr./Komisija

(T-379/10 i T-381/10, neobjavljena, EU:T:2013:457), kad je riječ o, među ostalim, sadržaju i uzimanju u obzir nekih sastanaka na kojima su žalitelji sudjelovali u svrhu dokazivanja postojanja protutržišnih praksi.

78 Prema Komisijinu mišljenju, svaku tu tvrdnju o iskrivljivanju treba odbiti, bilo zato što se temelje na pogrešnom shvaćanju pobijane presude ili zato što kritizirani odlomci te presude nisu od odlučujućeg značaja i ne mogu dovesti u pitanje zakonitost navedene presude ili zbog činjenice da žalitelji trećim žalbenim razlogom, zapravo, zahtijevaju novu ocjenu činjenica a da pritom nisu dokazali da ih je Opći sud očito iskrivio.

79 Kad je riječ o, osobito, navodnom iskrivljivanju zahtjeva za izvođenje dokazâ, Komisija ističe da je jedino Opći sud nadležan ocijeniti potrebu za dopunom podataka kojima raspolaže i da činjenica da zahtjev žaliteljâ nije mogao utjecati na ocjenu Općeg suda te je, stoga, odbijen, ne znači da je taj zahtjev iskrivljen. Osim toga, odlučujući čimbenik nije toliko činjenica je li zahtjev za mjerama bio očito iskrivljen, nego je li to bio dokaz, na što se žalitelji nisu pozvali. U svakom slučaju, kad je riječ o iskrivljivanju dokaza, ono mora biti očito.

80 Zaključno, prema Komisijinu mišljenju, Opći sud nije u pobijanoj presudi prekoračio granice razumne ocjene dokaza te je ta ocjena u skladu s onom iz točke 133. presude od 16. rujna 2013., Keramag Keramische Werke i dr./Komisija (T-379/10 i T-381/10, neobjavljena, EU:T:2013:457).

Ocjena Suda

81 Kao prvo, kad je riječ o dijelovima trećeg žalbenog razloga koji se odnose na mjere izvođenja dokaza, u skladu s ustaljenom sudskom praksom je da je na sudu Unije da odluči o potrebi podnošenja dokumenta, s obzirom na okolnosti spora, u skladu s odredbama Poslovnika koje se primjenjuju na mjere izvođenja dokaza. Što se tiče Općeg suda, iz odredbe članka 49. u vezi s člankom 65. točkom (b) njegova poslovnika, u verziji koja se primjenjivala na dan pobijane presude, proizlazi da je zahtjev za podnošenje svih dokaznih elemenata koji se tiču predmeta dio mjera izvođenja dokaza koje Opći sud može odrediti u svim stadijima postupka (vidjeti, u tom smislu, presude od 2. listopada 2003., Salzgitter/Komisija, C-182/99 P, EU:C:2003:526, t. 41. i navedenu sudsku praksu; od 2. listopada 2003., Aristrain/Komisija, C-196/99 P, EU:C:2003:529, t. 67. i navedenu sudsku praksu; od 2. listopada 2003., Ensidesa/Komisija, C-198/99 P, EU:C:2003:530, t. 28. i navedenu sudsku praksu, kao i od 2. listopada 2003., Corus UK/Komisija, C-199/99 P, EU:C:2003:531, t. 67. i navedenu sudsku praksu).

82 Shodno tome, budući da je Opći sud odbio zahtjeve žaliteljâ za saslušanjem svjedoka smatrajući da navedene mjere nisu potrebne, kao prvo, s obzirom na ispitane dokaze kojima se dokazuje postojanje jedinstvene i trajne povrede u točkama 109. do 147. pobijane presude, kao drugo, s obzirom na zaključak iz točke 213. navedene presude da su bilješke društva bile dostatan dokaz o postojanju nezakonitog ponašanja na sastanku IFS-a održanom 5. listopada 2000., kao treće, s obzirom na zaključak iz točke 218. te presude da zapisnik sa sastanka IFS-a održanog 20. studenoga 2002. dokazuje postojanje izravnog kontakta između gospodarskih subjekata kojim se mogu narušiti pravila o tržišnom natjecanju, kao četvrto, s obzirom na analizu odgovornosti žaliteljâ za protutržišno ponašanje u kontekstu posebnih događaja iz točaka 231. do 253. pobijane presude, kao peto, s obzirom na ispitane dokaze kojima se dokazuje nezakonitost sastanaka FSKI-ja održanih 7. i 8. srpnja 2000., iz točaka 275. do 284. navedene presude, kao šesto, s obzirom na analizu iz točaka 296. do 306. te presude koja proizlazi iz zaključka Općeg suda da je dokazan pokušaj postizanja sporazuma na sastancima FSKI-ja održanima 17. siječnja i 4. srpnja 2003. o posljedicama povećanja cijena zbog uvođenja naplate cestarina u Njemačkoj, šesti dio trećeg žalbenog razloga treba odbiti u cijelosti a prvi, osmi, deveti, deseti i jedanaesti dio tog žalbenog razloga u dijelu u kojem se odnose na mjere izvođenja dokaza.

83 Kao drugo, kad je riječ o dijelovima trećeg žalbenog razloga o iskrivljivanju argumentacije žaliteljâ, treba utvrditi da oni, osim onoga što iznose u prilog trinaestom dijelu tog žalbenog razloga, tim dijelovima ne tvrde da je Opći sud propustio ispitati tužbene razloge istaknute u prvostupanjskom postupku, nego da je pogrešno protumačio i sažeo njihovu argumentaciju.

84 Dovoljno je utvrditi da, s obzirom na to da žalitelji ne tvrde da je Opći sud propustio ispitati tužbene razloge istaknute u prvostupanjskom postupku, pitanje je li Opći sud pogrešno sažeo argumentaciju žaliteljâ bez utjecaja na rješenje ovog spora te, stoga, treba odbiti peti i deseti dio trećeg žalbenog razloga u cijelosti, i prvi i deveti dio tog žalbenog razloga, u dijelu u kojem se odnose na iskrivljivanje argumenata žaliteljâ, (vidjeti, u tom smislu, presudu od 1. srpnja 2010., Knauf Gips/Komisija, C-407/08 P, EU:C:2010:389, t. 32.).

85 Kao treće, kad je riječ o trinaestom dijelu trećeg žalbenog razloga, kojim žalitelji tvrde da je Opći sud pogrešno zaključio da oni nisu iznijeli nijedan argument o sastanku VCG-a održanom 30. listopada 2001., treba utvrditi, s jedne strane, da je Opći sud u točki 316. pobijane presude istaknuo da žalitelji ne osporavaju da su sudjelovali na sastancima nacionalnih strukovnih udruženja u Belgiji i Francuskoj, ali da osporavaju prirodu radnji na tim sastancima. Žalitelji tako tvrde da, s obzirom na to da su odluke koje je donio svaki poduzetnik donesene na razini društva majke te da njihovim zastupnicima na tim sastancima nije bilo dopušteno voditi pregovore, razmjena informacija o cijenama tim povodom ne može se izjednačiti s usklađivanjem povećanja cijena te stoga nije imala protutržišnu svrhu. S druge strane, iako su žalitelji u točki 110. svoje tužbe za poništenje i točki 43. svoje replike pred Općim sudom, koje su naveli u prilog ovoj žalbi, formalno osporavali postojanje usklađivanja o cijenama na sastanku VCG-a održanom 30. listopada 2001., to je bilo uglavnom zbog gore navedenih razloga. Međutim, Opći sud je te tužbene razloge pravilno odbio u točki 318. pobijane presude. U tim okolnostima, treba smatrati da unatoč izričaju iz točke 321. pobijane presude kojim se sugerira da žalitelji nisu osporavali protutržišnu narav sastanka održanog 30. listopada 2001., navedeni izričaj ne utječe na rješenje ovog spora. Stoga je neosnovan trinaesti dio trećeg žalbenog razloga.

86 Kao četvrto, kad je riječ o dijelovima trećeg žalbenog razloga o iskrivljivanju dokaza, treba podsjetiti da iskrivljavanje postoji kada je bez izvođenja novih dokaza ocjena postojećih dokaza očito netočna. Međutim, takvo iskrivljavanje mora jasno proizlaziti iz dokumenata u spisu, bez potrebe za obavljanjem nove procjene činjenica i dokaza. Kada žalitelj navodi da je Opći sud iskrivio dokaze, treba precizno navesti dokaze koji su prema njegovu mišljenju iskrivljeni i dokazati pogreške u analizi koja je prema njegovoj procjeni dovela do toga da je Opći sud iskrivio dokaze (vidjeti, u tom smislu, presudu od 3. prosinca 2015., Italija/Komisija, C-280/14 P, EU:C:2015:792, t. 52.).

87 Međutim, sedmi dio trećeg žalbenog razloga, u cijelosti, kao i osmi, deseti i jedanaesti dio tog žalbenog razloga u dijelu u kojem se odnose na iskrivljivanje dokaza, temelje se na fragmentarnom i pogrešnom tumačenju pobijane presude. Naime, žalitelji, u biti, zahtijevaju da Sud izvrši novu ocjenu činjenica i dokaza, za što taj sud nije nadležan u fazi žalbe. Stoga su nedopušteni sedmi, osmi, deseti i jedanaesti dio trećeg žalbenog razloga u dijelu u kojem se odnose na iskrivljivanje dokaza.

88 Kao peto, kad je riječ o dijelovima trećeg žalbenog razloga o iskrivljivanju sporne odluke i Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007., treba utvrditi da, kao prvo, u pogledu drugog i trećeg dijela tog žalbenog razloga, iako žalitelji smatraju da je Opći sud upotrijebio neprecizan izričaj u točki 119. pobijane presude u kojoj je smatrao da se na dvama sastancima FSKI-ja razgovaralo o povećanju cijena sanitarnih armatura, a ne samo o prodajnim rezultatima, i da se izričaj iz točke 130. navedene presude može shvatiti na način da se njime sugerira da su oni sudjelovali u više od jednog udruženja za više proizvoda, ti izričaji, doduše neprecizni, ne mogu dovesti u pitanje zaključak da, prije svega, bilateralni kontakti među poduzetnicima potvrđuju postojanje bliskih veza među trima podskupinama proizvoda, zatim, da su žalitelji znali za globalno koluzivno ponašanje za koje ih se teretilo ili su mogli razumno predvidjeti da se utvrđena povreda odnosila na te tri

podskupine i, konačno, da su žalitelji sudjelovali u predmetnoj jedinstvenoj i trajnoj povredi zbog svojeg sudjelovanja na sastancima IFS-a koji su se odnosili na te tri podskupine. Shodno tome, taj drugi i treći dio ne može se prihvatiti.

89 Kao drugo, kad je riječ o četvrtom dijelu trećeg žalbenog razloga, dovoljno je utvrditi da se iz tumačenja točaka 150. do 159. pobijane presude ne može zaključiti da je bilo ikakvog očitog iskrivljivanja sadržaja Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007. Žalitelji, u biti, žele da Sud izvrši novu ocjenu činjenica i dokaza, što je nedopušteno u fazi žalbe. Stoga je taj četvrti dio nedopušten.

90 Kao treće, kad je riječ o dvanaestom dijelu trećeg žalbenog razloga, kao prvo, kao što proizlazi iz točke 69. ove presude, Opći sud nije razmotrio sastanke IFS-a, održane 14. studenoga 2001., i FSKI-ja, održane 23. siječnja i 5. srpnja 2002., niti je svoje zaključke o povredi za koju se žalitelji terete temeljio na tim sastancima i, kao drugo, u pogledu argumenta o rješenju iz presuda od 16. rujna 2013., Villeroy & Boch Austria i dr./Komisija (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, neobjavljene, EU:T:2013:455), kao i od 16. rujna 2013., Keramag Keramische Werke i dr./Komisija (T-379/10 i T-381/10, neobjavljene, EU:T:2013:457), koji je iznesen i u sedmom dijelu trećeg žalbenog razloga, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, obveza Općeg suda da obrazloži svoje presude načelno ne može proširiti do te mjere da mora opravdati rješenje doneseno u jednom predmetu u odnosu na rješenje doneseno u drugom predmetu koji se vodio pred njime, čak i ako se odnosilo na istu odluku (vidjeti presudu od 11. srpnja 2013., Team Relocations i dr./Komisija, C-444/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:464, t. 66. kao i navedenu sudsku praksu). Shodno tome, neosnovani su dvanaesti dio trećeg žalbenog razloga u cijelosti i sedmi dio tog žalbenog razloga u dijelu u kojem se odnosi na argument o rješenju iz presuda od 16. rujna 2013., Villeroy & Boch Austria i dr./Komisija (T-373/10, T-374/10, T-382/10 i T-402/10, neobjavljene, EU:T:2013:455), kao i od 16. rujna 2013., Keramag Keramische Werke i dr./Komisija (T-379/10 i T-381/10, neobjavljene, EU:T:2013:457).

91 Kao četvrto, kad je riječ o četrnaestom dijelu trećeg žalbenog razloga, mora se utvrditi da se temelji na pogrešnom tumačenju pobijane presude. Naime, iz teksta točke 324. te presude ne proizlazi da je Opći sud izričajem koji je upotrijebio očito iskrivio sadržaj sporne odluke, osobito s obzirom na narav radnji za koje se žalitelje tereti, odnosno, cikličko povećanje cijena. U svakom slučaju, navedeni izričaj ne dovodi u pitanje ni protutržišnu narav sastanka AFICS-a od 25. veljače 2004. ni sudjelovanje žalitelja na navedenom sastanku. Stoga je taj četrnaesti dio neosnovan.

92 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da treći žalbeni razlog treba odbaciti kao djelomično nedopušten i odbiti kao djelomično neosnovan.

Četvrti žalbeni razlog

93 Svojim četvrtim žalbenim razlogom, koji se sastoji od dva dijela, žalitelji se pozivaju na postupovne pogreške i povredu članka 48. stavka 2. Poslovnika Općeg suda, članka 48. stavka 2., članka 47. stavka 1. i članka 52. stavka 3. Povelje u vezi s člankom 6. stavkom 1. i stavkom 3. EKLJP-a, koja je posljedica prihvaćanja nedopuštenih dokaza i uzimanja u obzir nepravovremene argumentacije Komisije i odbijanja zahtjevâ za mjerama izvođenja dokaza bez dostatnog obrazloženja.

Prvi dio četvrtog žalbenog razloga

– Argumentacija stranaka

94 Prvim dijelom četvrtog žalbenog razloga žalitelji tvrde da je Opći sud prihvatio i ocijenio ključne dokaze kojima ih se tereti a koji nisu spomenuti u Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007. ili u spornoj odluci i koji su čak dijelom nepravovremeno podneseni u

postupku. Opći sud je u tom kontekstu, osim toga, uzeo u obzir i protiv žalitelja u pobijanoj presudi upotrijebio nepravovremene argumente u pisanom obliku, koje je Komisija istaknula nakon zatvaranja pisanog dijela postupka a da im pritom nije pružio mogućnost da se izjasne o Komisijinim navodima.

95 S tim u vezi Opći sud je, naročito, kao prvo, u točkama 162. do 167. pobijane presude počinio pogrešku koja se tiče prava zanijekavši postojanje povrede prava obrana žaliteljâ koja je posljedica korištenja bilješki o sastanku IFS-a održanom 5. listopada 2000. u spornoj odluci te je i sama, prihvativši i koristivši taj dokaz, povrijedila njihova prava obrane. Osim toga, taj se dio pobijane presude u potpunosti temelji na Komisijinoj nepravovremenoj argumentaciji, zato što je ta argumentacija prvi put izesena više od godine i pol nakon zatvaranja pisanog dijela postupka. Shodno tome, time što je uzeo u obzir navedenu argumentaciju a da pritom žaliteljima nije barem pružio mogućnost da se o njoj izjasne ponovno, u pisanom obliku, Opći sud je povrijedio članak 48. stavak 2. svojeg poslovnika, načelo jednakosti oružja i pravo žalitelja na saslušanje.

96 Kao drugo, Opći sud je u točkama 226. i sljedećim pobijane presude, kao prvo, počinio pogrešku koja se tiče prava pogrešno odbivši postojanje Komisijine povrede prava obrane žaliteljâ zbog uzimanja u obzir bilješki o sastanku IFS-a od 9. travnja 2003. i, kao drugo, uzevši u obzir te bilješke i Komisijino nepravovremeno objašnjenje o mogućnosti pronalaženja navedenih bilješki u spisu postupka, i sam je počinio postupovnu pogrešku i povrijedio prava obrane žaliteljâ.

97 Kao treće, pobijana presuda temelji se na povredama prava obrane u pogledu bilješki o gore navedenim sastancima IFS-a održanima 5. listopada 2000. i 9. travnja 2003., zato što je Opći sud koristio te bilješke i iz njih izveo zaključke u točkama 213., 215., 228., 281. i sljedećim i 313. pobijane presude iako su ti dokazi nedopušteni.

98 Komisija tvrdi da su žalitelji imali pristup verzijama dokumenata koje nisu klasificirane oznakom tajnosti na koje su se pozivali te da Komisijina argumentacija koja se na njima temeljila nije predstavljala novi razlog, nego pojašnjenje dano na zahtjev Općeg suda. Komisija osobito tvrdi da je samo odgovorila na netočnu argumentaciju žaliteljâ te su oni imali mogućnost izjasniti se o predmetnim pitanjima na raspravi.

– Ocjena Suda

99 Nesporno je da je svrha prava na pristup Komisijinu spisu zajamčiti djelotvorno izvršavanja prava obrane, prava koja su ne samo temeljna načela prava Unije nego su i sadržana u članku 6. EKLJP-a, te povreda tog prava na pristup u postupku koji je prethodio donošenju sporne odluke, načelno, može dovesti do poništenja te odluke kada su njome povrijeđena prava obrane predmetnog poduzetnika (vidjeti, u tom smislu, presudu od 2. listopada 2003., Corus UK/Komisija, C-199/99 P, EU:C:2003:531, t. 126. i 127. kao i navedenu sudsku praksu).

100 U takvom slučaju, počinjena povreda nije ispravljena samom činjenicom da je pristup spisu omogućen u sudskom postupku o eventualnoj tužbi za poništenje sporne odluke. Ako je pristup osiguran u toj fazi, predmetni poduzetnik ne mora dokazati da bi odluka Komisije bila drukčija da mu je bio omogućen pristup dokumentima koji mu nisu dostavljeni, nego samo to da su navedeni dokumenti mogli biti korisni za njegovu obranu (vidjeti presudu od 2. listopada 2003., Corus UK/Komisija, C-199/99 P, EU:C:2003:531, t. 128. i navedenu sudsku praksu).

101 S tim u vezi, kao prvo, kad je riječ o bilješkama o sastanku IFS-a održanom 5. listopada 2000., iz točaka 165. do 167. pobijane presude proizlazi, prvo, da je žaliteljima omogućen pristup navedenim bilješkama prije sudskog postupka, drugo, da su one navedene u Obavijesti o preliminarno utvrđenim činjenicama u postupku od 26. ožujka 2007. i, treće, da se o njima raspravljalo pred Općim sudom.

102 Kao drugo, kad je riječ o bilješkama o sastanku IFS-a održanom 9. travnja 2003., iz točke 226. pobijane presude proizlazi, s jedne strane, da je verzija koja nije klasificirana oznakom tajnosti žaliteljima bila dostupna prije sudskog postupka i, s druge strane, da je Komisija u svojem dopisu od 12. ožujka 2013. potvrdila da je prva stranica tih bilješki bila dostupna bez ograničenja te da se u verziju koja nije klasificirana oznakom tajnosti druge stranice moglo izvršiti uvid u njezinu spisu. O navedenim stranicama se i raspravljalo pred Općim sudom.

103 Osim toga, treba naglasiti da, suprotno onome što tvrde žalitelji, okolnost da se u spornoj odluci ne upućuje na te bilješke u cijelosti, nego isključivo na jednu njihovu stranicu ili njihov prilog, ne može dovesti do povrede prava obrane. Naime, takva navođenja dovoljna su za utvrđivanje predmetnog dokumenta.

104 Kao treće, kad je riječ o navodno nepravovremenoj Komisijinoj argumentaciji o gore navedenim dokumentima, dovoljno je utvrditi da iz točaka 29. do 38. pobijane presude proizlazi da je Opći sud žaliteljima i Komisiji postavio pitanja u pisanom obliku te da je rasprava održana 20. ožujka 2013. Stoga, argumentacija u pisanom obliku na zahtjev Općeg suda koja služi za pojašnjenje nekih točaka za raspravu prije nego što se o njima raspravljalo na raspravi ne može se smatrati nepravovremenom. Osim toga, navodna nepravovremenost te argumentacije ne dovodi u pitanje činjenicu da su žalitelji doista imali pristup bilješkama o sastancima IFS-a održanima 5. listopada 2000. i 9. travnja 2003.

105 U tim okolnostima, Općem sudu se ne može prigovoriti da je povrijedio članak 48. stavak 2. svojega poslovnika niti prava obrane žaliteljâ. Stoga, prvi dio četvrtog žalbenog razloga treba odbiti kao neosnovan.

Drugi dio prvog četvrtog razloga

– Argumentacija stranaka

106 Drugim dijelom četvrtog žalbenog razloga žalitelji u biti tvrde da je odbijanjem Općeg suda da sasluša svjedoke optužbe povrijeđeno njegovo pravo na pošteno suđenje. Opći sud nije prihvatio nijedan zahtjev za mjerama izvođenja dokaza koje su žalitelji podnijeli. Tako je Opći sud jezgrovito odbivši te zahtjeve u točkama 135., 200., 214., 236., 240., 245., 270., 283. i 305. pobijane presude povrijedio prava žaliteljâ na pošteno suđenje kao i članak 6. stavak 3. točku (d) EKLJP-a.

107 Komisija smatra da iz ustaljene sudske prakse Suda proizlazi da ovlast Općeg suda da ocijeni relevantnost zahtjeva za donošenje mjere izvođenja dokaza u odnosu na predmet spor i potrebu saslušanja svjedoka u skladu je s temeljnim pravom na pošteno suđenje, a osobito člankom 6. stavkom 3. točkom (d) EKLJP-a.

– Ocjena Suda

108 Najprije treba podsjetiti da samo Opći sud ocjenjuje moguću potrebu za dopunom podataka kojima raspolaže u predmetima o kojima odlučuje. Pitanje dokazne vrijednosti postupovnih dokumenata ulazi u njegovu samostalnu ocjenu činjenica koja ne podliježe nadzoru Suda u žalbenom postupku, osim u slučaju iskrivljavanja dokaza iznesenih pred Općim sudom ili kad je materijalna netočnost utvrđenja Općeg suda vidljiva iz dokumenata u spisu (vidjeti presudu od 12. lipnja 2014., Deltafina/Komisija, C-578/11 P, EU:C:2014:1742, t. 67. i navedenu sudsku praksu).

109 Nadalje, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, iako su u zahtjevu za saslušanje svjedoka koji je iznesen u tužbi točno navedene činjenice u vezi s kojima treba saslušati svjedoka ili svjedoke te razlozi zbog kojih je to saslušanje opravdano, na Općem je sudu da ocijeni važnost tog zahtjeva u vezi s

predmetom spora i s nužnošću saslušanja navedenih svjedoka (vidjeti presudu od 19. prosinca 2013., Siemens i dr./Komisija, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:866, t. 323. kao i navedenu sudsku praksu).

110 To je diskrecijsko pravo Općeg suda, naposljetku, u skladu s temeljnim pravom na pošteno suđenje i, osobito, s člankom 6. stavkom 3. točkom (d) EKLJP-a. Naime, iz sudske prakse Suda proizlazi da se tom potonjom odredbom optuženiku ne priznaje neograničeno pravo na prisutstvo svjedoka pred sudom i da je, u načelu, sud dužan odlučiti o nužnosti ili svrsishodnosti pozivanja svjedoka. Člankom 6. stavkom 3. EKLJP-a ne zahtijeva se pozivanje svih svjedoka, nego se njegov cilj sastoji u potpunoj jednakosti oružja kojim se jamči da se u spornom postupku, razmatranom kao cjelina, optuženiku ponudi odgovarajuća i dostatna mogućnost da otkloni sumnje sa sebe (vidjeti, u tom smislu, presudu od 19. prosinca 2013., Siemens i dr./Komisija, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:866, t. 324. i 325. kao i navedenu sudsku praksu).

111 Iz toga slijedi da drugi dio četvrtog žalbenog razloga, kao i četvrti žalbeni razlog u cijelosti, treba odbiti kao neosnovan.

Peti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

112 Peti žalbeni razlog žaliteljâ, koji se sastoji od dva dijela koje treba ispitati zajedno, temelji se na tvrdnji o povredi obveze obrazlaganja kao i povredi članka 101. UFEU-a u pogledu pravne kvalifikacije jedinstvene i trajne povrede i odgovornosti žaliteljâ s tim u vezi.

113 Prvim dijelom tog žalbenog razloga žalitelji tvrde da Opći sud nije ni u točkama 118. do 128. pobijane presude ni i u kojem drugom dijelu te presude dostatno obrazložio svoje zaključke o postojanju komplementarnosti između utvrđenih djelovanja, što je uvjet za kvalifikaciju povrede kao jedinstvene povrede.

114 Drugim dijelom navedenog žalbenog razloga žalitelji u biti tvrde da je Opći sud u točkama 180. i sljedećima pobijane presude pogrešno protumačio sudsku praksu Suda o pravnoj kvalifikaciji jedinstvene i trajne povrede, osobito zbog činjenice da se jedinstvena i trajna povreda, načelno, može utvrditi samo među konkurentima i, u svakom slučaju, da taj sud na temelju činjenica i dokaza iz spisa nije mogao zaključiti da su žalitelji sudjelovali u takvoj povredi.

115 Komisija odgovara da je Opći sud analizirao razne radnje u skupini predmetnih poduzetnika u nekoliko točaka pobijane presude te da se pozvala na relevantne točke sporne odluke. Iz, među ostalim, sudske prakse Suda proizlazi da komplementarnost djelovanja nije preduvjet za postojanje jedinstvene i trajne povrede i navodni izostanak analize s tim u vezi stoga ne znači i nepostojanje obrazloženja.

116 Kad je riječ o drugom dijelu petog žalbenog razloga, Komisija tvrdi da do povreda članka 101. UFEU-a također dolazi ako ponašanje poduzetnika, usklađeno s onim drugih poduzetnika, ima za cilj ograničiti tržišno natjecanje na relevantnom tržištu, pri čemu nije potrebno da je taj poduzetnik i sam aktivan na tom tržištu. Komisija dodaje da su se žalitelji, u ovom slučaju, svojim sudjelovanjem na koluzivnim sastancima suglasili s jedinstvenim gospodarskim ciljem. Kako bi se žaliteljima pripisalo nezakonito ponašanje drugih poduzetnika, dovoljno je da su oni za njega znali ili da su ga razumno mogli predvidjeti. Opći je sud u više navrata razmatrao predmetne sastanke zabranjenog sporazuma, utvrdivši da su proizvođači triju podskupina proizvoda razmjenjivali relevantne informacije, što je dovoljan dokaz o „svijesti o nezakonitom ponašanju ili pretpostavci o svijesti o nezakonitom ponašanju”.

Ocjena Suda

117 Prema ustaljenoj sudskoj praksi, povreda članka 101. stavka 1. UFEU-a može biti posljedica ne samo izdvojenog djela, već također niza djêla ili čak trajnog ponašanja, čak i ako jedan ili više elemenata tog niza djêla ili tog trajnog ponašanja može isto tako sam po sebi i zasebno predstavljati povredu navedene odredbe. Ako različita djela čine „sveobuhvatni plan" jer njihov istovjetni cilj narušava tržišno natjecanje na zajedničkom tržištu, Komisija može pripisati odgovornost za ta djela na temelju sudjelovanja u čitavoj povredi (vidjeti, u tom smislu, presudu od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 156. kao i navedenu sudsku praksu).

118 Poduzetnik koji je sudjelovao u jednoj takvoj jedinstvenoj i složenoj povredi vlastitim ponašanjem, koje je obuhvaćeno pojmom „sporazuma" ili „usklađenog djelovanja" s protutržišnim ciljem , u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a, i kojim se namjeravalo pridonijeti ostvarivanju povrede u cjelini, tako može također biti odgovoran za ponašanje drugih poduzetnika u okviru iste povrede za čitavo razdoblje svojeg sudjelovanja u navedenoj povredi. Takav je slučaj kad se utvrdi da je navedeni poduzetnik vlastitim ponašanjem nastojao pridonijeti zajedničkim ciljevima svih sudionika i da je znao za protupravna ponašanja koja su drugi poduzetnici planirali ili izvršavali pri ostvarivanju istih ciljeva, ili koje je mogao razumno predvidjeti te da je bio spreman snositi povezani rizik (vidjeti, u tom smislu, presudu od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 157. kao i navedenu sudsku praksu).

119 Poduzetnik je stoga mogao sudjelovati u svim protutržišnim ponašanjima koja čine jedinstvenu i trajnu povredu, u kojem slučaju mu Komisija može pripisati odgovornost za sva ta ponašanja pa stoga i za čitavu tu povredu. Poduzetnik je također mogao izravno sudjelovati samo u dijelu protutržišnih ponašanja koja čine trajnu i jedinstvenu povredu, ali pritom biti svjestan svih drugih protutržišnih ponašanja koja planiraju ili izvršavaju drugi sudionici zabranjenog sporazuma pri ispunjavanju istih ciljeva ili ih razumno predvidjeti ili biti spreman snositi povezani rizik. U takvom slučaju Komisija također može pripisati tom poduzetniku odgovornost za sva protutržišna ponašanja koja sadrže takvu povredu i, slijedom toga, za tu čitavu povredu (vidjeti presudu od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 158. kao i navedenu sudsku praksu).

120 Nasuprot tome, ako je poduzetnik izravno sudjelovao u jednom ili više protutržišnih ponašanja koja čine trajnu i jedinstvenu povredu, ali nije utvrđeno da je taj poduzetnik namjeravao vlastitim ponašanjem pridonijeti svim zajedničkim ciljevima drugih sudionika zabranjenog sporazuma i da je znao za sva druga protupravna djelovanja koja su planirali ili izvršavali ti sudionici pri ispunjavanju istih ciljeva ili da ih je taj poduzetnik mogao razumno predvidjeti te je bio spreman snositi povezani rizik, Komisija mu može pripisati odgovornost samo za ponašanja u kojima je izravno sudjelovao i ona koja su planirali ili izvršavali drugi sudionici prilikom ispunjavanja ciljeva istovjetnih ciljevima poduzetnika i kad je dokazano da je on znao za njih ili ih je mogao razumno predvidjeti i bio je spreman snositi povezani rizik (vidjeti presudu od 24. lipnja 2015., Fresh Del Monte Produce/Komisija i Komisija/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P i C-294/13 P, EU:C:2015:416, t. 159. kao i navedenu sudsku praksu).

121 Sud je s tim u vezi već presudio da Opći sud, kako bi različite radnje kvalificirao kao jedinstvenu i trajnu povredu, nije dužan provjeriti jesu li one međusobno komplementarne, u smislu da je svrha svake od njih suočiti se s jednom ili više posljedica uobičajenog odvijanja tržišnog natjecanja i pridonose li, svojom međusobnom interakcijom, ostvarivanju niza protutržišnih učinaka koje njihovi počinitelji žele postići u okviru općeg plana koji ima jedinstveni cilj. S druge strane, uvjet koji se odnosi na „jedinstveni cilj" podrazumijeva da se mora utvrditi postoje li elementi koji obilježavaju različite radnje koje su dio povrede, a koji mogu upućivati na to da radnje koje su stvarno izvršili poduzetnici sudionici nemaju isti cilj ili isti protutržišni učinak, te stoga nisu dio „sveobuhvatnog

plana” jer njihov istovjetni cilj narušava tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu (vidjeti, u tom smislu, presudu od 19. prosinca 2013., Siemens i dr./Komisija, C-239/11 P, C-489/11 P i C-498/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:866, t. 247. i 248.).

122 Nadalje, iz prakse Suda se ne može izvesti zaključak prema kojem se članak 101. stavak 1. UEZ-a odnosi isključivo ili na poduzetnike koji su aktivni na tržištu na koje se odnose ograničenja tržišnog natjecanja ili na tržištima koja su u odnosu na njega uzlazna, silazna ili su mu susjedna, ili pak na poduzetnike koji ograničavaju svoju samostalnost ponašanja na danom tržištu na temelju sporazuma ili usklađenog djelovanja. Naime, iz ustaljene prakse Suda proizlazi da se tekst članka 101. stavka 1. UEZ-a na općenit način odnosi na sve sporazume i usklađena djelovanja koji – bilo u horizontalnim bilo u vertikalnim odnosima – iskrivljavaju tržišno natjecanje na unutarnjem tržištu, neovisno o tržištu na kojem su stranke aktivne, kao i činjenice da predmetni dogovori utječu samo na ponašanje na tržištu jedne od njih (vidjeti u tom smislu presudu od 22. listopada 2015., AC-Treuhand/Komisija, C-194/14 P, EU:C:2015:717, t. 34. i 35. kao i navedenu sudsku praksu).

123 U ovom slučaju treba utvrditi da se Opći sud, kao prvo, u točkama 90. do 92. pobijane presude, pozvao na sudsku praksu o pojmu „jedinstvene i trajne povrede“. Kao drugo, taj se sud u točkama 93. do 108. navedene presude pozvao na sudsku praksu o teretu dokazivanja. Kao treće, u točkama 111. do 147. te presude, u okviru ispitivanja tužbenog razloga žalitelja o kvalifikaciji predmetne povrede kao jedinstvene i trajne, razmotrio je jesu li protupravna djelovanja i protupravne radnje dio sveobuhvatnog plana.

124 U tim okolnostima, budući da je Opći sud ispitao jesu li djelovanja i protupravne radnje dio sveobuhvatnog plana i s obzirom na to da natjecateljski odnos među poduzetnicima sudionicima nije preduvjet za kvalifikaciju protutržišnih radnji kao jedinstvene i trajne povrede, potonjem se ne može prigovarati da je nedostatno obrazložio ispitivanje kvalifikacije predmetnih djelovanja i radnji kao jedinstvene i trajne povrede.

125 Stoga, time što je smatrao da su žalitelji, s jedne strane, odgovorni zbog izravnog sudjelovanja u povredi za koju se terete i, s druge strane, odgovorni zbog neizravnog sudjelovanja u njoj, zato što su znali za sva druga protupravna ponašanja koja su planirali ili izvršavali drugi sudionici u predmetnom zabranjenom sporazumu pri ispunjavanju istih ciljeva ili da su ih mogli razumno predvidjeti te su bili spremni snositi povezani rizik, Opći sud nije počinio nikakvu pogrešku koja se tiče prava.

126 Slijedom navedenog, peti žalbeni razlog je neosnovan.

Šesti žalbeni razlog

Argumentacija stranaka

127 Šestim žalbenim razlogom, koji se sastoji od tri dijela koja treba ispitati zajedno, žalitelji tvrde da je Opći sud povrijedio članak 101. UFEU-a smatravši da razgovore koji su održani na različitim sastancima treba kvalificirati kao namjerna ograničavanje tržišnog natjecanja, kao i tvrdivši da su žalitelji bili dužni distancirati se od razgovora poduzetnika koji im nisu konkurenti.

128 Prvim dijelom tog žalbenog razloga žalitelji tvrde da se zaključak o postojanju usklađenog djelovanja, načelno, može donijeti samo u pogledu poduzetnika koji međusobno konkuriraju. Međutim, smatravši u točki 212. da je razmjena osjetljivih informacija sama po sebi mogla biti protutržišna, Opći sud se pozvao na netočan kriterij te je propustio uzeti u obzir ekonomski okvir predmetnih razgovora. Shodno tome, povrijedio je članak 101. UFEU-a.

129 Drugim dijelom šestog žalbenog razloga žalitelji tvrde da je Opći sud povrijedio i članak 101. UFEU-a smatravši u točkama 251. i 252. pobijane presude da su se žalitelji, kako bi se oslobodili odgovornosti za predmetnu povredu, trebali distancirati od svih razgovora vođenih unutar IFS-a u kojima su sudjelovali. Međutim, ne postoji pretpostavka o protutržišnoj naravi usklađivanja između poduzetnika koji međusobno ne konkuriraju. Prema mišljenju žalitelja, iz njihove nazočnosti na razgovorima o temama u vezi s tržištima na kojima oni nisu aktivni ne mogu se izvući zaključci da oni podržavaju nezakonitu inicijativu.

130 Trećim dijelom šestog žalbenog razloga žalitelji tvrde da je Opći sud povrijedio članak 101. UFEU-a smatravši u točkama 235., 239. i 298. pobijane presude da je „pokušaj postizanja sporazuma”, bez dokazâ o postojanju takvog sporazuma, dovoljan da se utvrdi da postoji usklađeno djelovanje Prema mišljenju žaliteljâ, „pokušaj postizanja sporazuma” poduzetnika koji međusobno ne konkuriraju nije dovoljan da se utvrdi da postoji povreda članka 101. UFEU-a.

131 Komisija odgovara da je odnos tržišnog natjecanja ustanovljen za sastanke zabranjenog sporazuma na kojima žalitelji nisu bili jedini proizvođači keramičkih proizvoda. Prema njezinu mišljenju, navodni pritisak veletrgovaca nije žaliteljima oduzela samostalnost. Štoviše, žalitelji su tu imali mogućnost ne samo reagirati individualno, nego su se opredijelili za koluzivno zajedničko djelovanje te su pokušali dogovoriti kalendar uvođenja povećanja cijena. Komisija naglašava da, suprotno tvrdnjama žaliteljâ, već je razmjenom informacija povrijeđen članak 101. UFEU-a zato što se njome podupire drugi protutržišni mehanizam.

132 Komisija tvrdi da se razgovori o cijenama nisu isključivo odnosili na treća tržišta. Jednako tako, obveza distanciranja od razgovora održanih unutar IFS-a proizlazi iz naravi povrede kao jedinstvene i trajne. Žalitelji su, među ostalim, bili odgovorni za nezakonito ponašanje drugih sudionika u zabranjenom sporazumu zato što su znali ili su trebali znati za takvo ponašanje.

133 Komisija podsjeća da iz sudske prakse Suda proizlazi da je kako bi se dokazalo postojanje usklađenog djelovanja u smislu članka 101. UFEU-a dovoljno da poduzetnik svojim konkurentima dostavi podatke s ciljem pripreme protutržišnog sporazuma. Ta institucija poziva Sud da šesti žalbeni razlog odbije u cijelosti.

Ocjena Suda

134 Prije svega, iz ustaljene sudske prakse proizlazi da se razmjenom osjetljivih informacija krši članak 101. stavak 1. UFEU-a osobito kada se njome podupire drugi protutržišni mehanizam (vidjeti, u tom smislu, presudu od 7. siječnja 2004., Aalborg Portland i dr./Komisija, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P, EU:C:2004:6, t. 281.).

135 Nadalje, razmjena poslovnih informacija među konkurentima s ciljem pripreme protutržišnog sporazuma dovoljan je dokaz o postojanju usklađenog djelovanja u smislu članka 101. stavka 1. UFEU-a. S tim u vezi nije potrebno dokazati da su se konkurenti formalno obvezali ponašati na određeni način ili da su dogovorili svoje buduće ponašanje na tržištu (vidjeti, u tom smislu, presudu od 5. prosinca 2013., Solvay/Komisija, C-455/11 P, neobjavljena, EU:C:2013:796, t. 40.).

136 Naposljetku, prešutno odobravanje zabranjene inicijative, bez javnog distanciranja od njezina sadržaja ili njezina prijavljivanja upravnim tijelima, za učinak ima ohrabrivanje nastavljanja povrede i ugrožavanje njezina razotkrivanja. To sudioništvo predstavlja pasivno sudjelovanje u povredi koje može dovesti do odgovornosti poduzetnika u okviru jedinstvenog sporazuma. Štoviše, okolnost da poduzetnik ne postupa u skladu s ishodima sastanka koji ima protutržišnu svrhu ne isključuje njegovu odgovornost za sudjelovanje u zabranjenom sporazumu, osim ako se javno distancira od njegova sadržaja (vidjeti, u tom smislu, presudu od 28. lipnja 2005., Dansk Rørindustri i dr./Komisija, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P, EU:C:2005:408, t. 143. i 144.).

137 Budući da, kao što proizlazi iz točke 124. ove presude, odnos tržišnog natjecanja među poduzetnicima sudionicima nije preduvjet za kvalifikaciju protutržiših radnji, poput onih o kojima je riječ, kao jedinstvene i trajne povrede, žalitelji pogrešno smatraju da se sudska praksa navedena u točkama 134. do 136. ove presude ne primjenjuje u kontekstu jedinstvene i trajne povrede.

138 Naime, ako bi se prihvatilo argumentaciju žaliteljâ, to bi pojmu „jedinstvene i trajne povrede“ oduzelo njegov smisao jer bi takvo tumačenje poduzetnike koji sudjeluju u jedinstvenoj i trajnoj povredi oslobodilo svake neizravne odgovornosti zbog radnji nekonkurirajućih poduzetnika koji, međutim, svojim ponašanjem pridonose postizanju sveobuhvatnog plana koji je svojstven jedinstvenoj i trajnoj povredi.

139 Stoga je Opći sud pravilno smatrao da se žalitelje moglo smatrati odgovornima kako za njihovo izravno sudjelovanje u predmetnom zabranjenom sporazumu tako i za njihovo neizravno sudjelovanje u njemu, zato što su oni znali za sva druga protupravna ponašanja koja su planirali ili izvršavali drugi sudionici u tom zabranjenom sporazumu pri ispunjavanju istih ciljeva ili da su ih mogli razumno predvidjeti te su bili spremni snositi povezani rizik.

140 Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da je šesti žalbeni razlog neosnovan.

141 Budući da nije moguće prihvatiti niti jedan žalbeni razlog koji su žalitelji istaknuli u prilog osnovanosti svoje žalbe, žalbu treba odbiti u cijelosti.

Troškovi

142 Na temelju članka 184. stavka 2. Poslovnika Suda, kad žalba nije osnovana, Sud odlučuje o troškovima.

143 U skladu s člankom 138. stavkom 1. tog poslovnika, koji se na temelju članka 184. stavka 1. tog poslovnika primjenjuje na žalbeni postupak, stranka koja ne uspije u postupku dužna je, na zahtjev protivne stranke, snositi troškove. S obzirom na to da je Komisija zahtijevala da se žaliteljima naloži snošenje troškova te da potonji nisu uspjeli u postupku, valja im naložiti snošenje troškova.

Slijedom navedenoga, Sud (prvo vijeće) proglašava i presuđuje:

1. Žalba se odbija.

2. Društvima Duravit AG, Duravit SA i Duravit BeLux SPRL/BVBA nalaže se snošenje troškova.

Potpisi

i — Hrvatska jezična verzija točke 121. redakcijski je izmijenjena nakon objave.